חנוכה ב

א. בסיום הל' חנוכה זאגט דער רמב"ם: הי' לפניו נר ביתו ונר חנוכה[1] או נר ביתו וקדוש היום נר ביתו קודם משום שלום ביתו שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו. גדול[2] השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום.

דער מקור פון דער הלכה איז אין מס' שבת[3], אבער דארטן שטייט נאר „נר ביתו עדיף משום שלום ביתו". דארף מען פארשטיין:

וואס איז מכריח דעם רמב"ם צו מוסיף זיין א ראי' „שהרי השם נמחק לעשות שלום כו'"[4]?

ובמיוחד פאדערט זיך ביאור, וואס נאך דער ראי' „שהרי השם וכו'" איז ער נאך מוסיף א נייעם ענין[5] „גדול השלום שכל התורה ניתנה כו'"[6]?

[ודוחק גדול לומר אז דער טעם וואס דער רמב"ם איז מוסיף לבסוף „גדול השלום כו'" איז כדי לסיים בדבר טוב[7] — וואס אויך דער ענין פון „לעשות שלום בין איש לאשתו" איז א דבר טוב: און אפילו את"ל אז מצד דעם ענין פון „השם נמחק" הייסט עס ניט קיין דבר טוב, האט ער געקענט משנה־סדר זיין און זאגן „שלום ביתו קודם שהרי השם נמחק לעשות שלום כו' וע"כ נר ביתו קודם", וכיו"ב].

ב. אויך דארף מען פארשטיין:

א) די עצם ראי': ווי מ'לערנט אין פשטות מיינט דער רמב"ם ארויס־ברענגען מיט „שהרי השם נמחק לעשות שלום כו'" דעם גודל מעלת השלום, אז עס איז דוחה אפילו א ענין הכי חמור אין (תורה ו)מצות (מחיקת השם) איז מכש"כ אז נר ביתו איז דוחה נר חנוכה. אבער לכאורה איז אין הנדון דומה לראי': לעשות שלום בין איש לאשתו (בנוגע א סוטה) רעדט זיך ווען מתיר זיין אשה לבעלה — א „שלום" וואס איז נוגע דעם קיום פון חיי המשפחה און שכינה שרוי' ביניהם*[7], שולל זיין מזבח

---

1) להעיר מהשייכות המיוחדת ד(נר) חנוכה ו(נר ביתו — ד)שבת בשנה זו (תש"מ) — דכ' שבתות — בחנוכה (— שייך פעמיים דין הנ"ל); והימים הם: א) התחלת ימי החנוכה, שעיקר הנס הי' ביום ראשון (שמצאו אז פך השמן), שכל ימי חנוכה כלולים ביום ראשון (שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פמ"ב. ד"ה כי אתה נרי פי"ז). ובמילא ב) סיום וחותם (ראה ברכות יב, א) ימי החנוכה, שלימות הנס, יום השמיני, שלימות כל הימים (ראה לקו"ש ח"י ע' 318 בהערות שם. חכ"ח ע' 244 ואילך.

2) מקור דברי הרמב"ם אלו — ראה לקו"ש ח"ח ע' 349 ואילך.

3) כג, ב. וגם בזה מודגשת השייכות דחנוכה לשבת דכל הסוגיא דחנוכה היא במס' שבת (אף שבאה לכאורה רק אגב המדובר במשנה שם פתילות ושמנים שמדליקין בהן בשבת).

ולהעיר ממחז"ל (ס' יצירה פ"א מ"ז) דנעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן — והרי ס' זמנים דהרמב"ם: תחלתו — הל' שבת, וסופו — הל' חנוכה. וראה לקמן בפנים.

4) ובפרט שבגמ' „אמר רבא פשיטא לי", ולמה הוצרך הרמב"ם לראי' והוכחה.

5) להעיר שבא' מכת"י הרמב"ם (הובא בילקוט שנויי נוסחאות ברמב"ם מהדורת פרענקל) „גדול השלום כו'" היא — הלכה בפ"ע.

6) אלא שדרך הרמב"ם לסיים כל ספר ד"ד ספרי „יד החזקה" — בענין יסדי וכללי, התלוי בכוונת הלב וכו'.

7) נוסף על העיקר ש(כנראה) הרמב"ם אינו מקפיד לסיים ההלכות שבספרו דוקא בדבר טוב (ראה סיום ס' נשים שברמב"ם. ועוד). וראה שיחת ש"פ מקץ תשד"מ.

*7) סוטה יז, א.

מוריד דמעות[8] וכו׳ — איז מכל האי טעמא וועגט עס איבער די האַרב־קייט פון מחיקת השם — משא״כ דער שלום באַ נר ביתו (וואָס קומט נאָר צו פֿאַרהיטן „שלא יכשל בעץ או באבן״*[8] אַדער ווייל „בני ביתו מצטערין לישב בחושך״[9]) איז — מאי ראי׳ אַז דער שלום זאָל דוחה זיין אַן אַנדער מצוה, (ובפרט פרסומא ניסא פון) נר חנוכה?

ב) אין דעם עצם דין איז דער רמב״ם מקצר ומשנה פון לשון הגמרא: (א) אין גמרא איז דאָס אין צוויי פֿאַלן „נר ביתו ונר חנוכה נר ביתו עדיף משום שלום ביתו, נר ביתו וקדוש היום נר ביתו עדיף משום שלום ביתו״[10], און דער רמב״ם איז זיי ביידע כולל אין איין בבא[11]: (ב) דער לשון הגמרא איז „נר ביתו עדיף״, און דער רמב״ם איז משנה און שרייבט „נר ביתו קודם״[12].

ג. וועט מען דאָס פֿאַרשטיין בהקדים: ס׳איז ידוע אַז אויך דער אַרט וואו דער רמב״ם שטעלט אַריין הלכות איז בדיוק. שטעלט זיך די שאלה, פֿאַרוואָס האָט ער געשטעלט דעם דין, אַז נר ביתו איז קודם לנר חנוכה, אין הל׳ חנוכה און ניט אין הל׳ שבת[13]?

כאָטש אַז דאָס איז ניט קיין דין וואָס איז נוגע יעדן שבת, נאָר בשבת חנוכה — איז דאָס אַבער אַ דין וואו די הדגשה און הכרעה איז — (נר) שבת, אַז די מעלה פון נר (ביתו) שבת איז קודם לנר חנוכה — האָט ער עס לכאורה געדאַרפט שרייבן בהל׳ שבת[14].

די תמי׳ וועט נאָך שטאַרקער מצד דעם צווייטן דין „נר ביתו וקידוש היום״, וואָס האָט אינגאַנצן קיין שייכות ניט צו הל׳ חנוכה, נאָר בלויז צו הל׳ שבת — און ער ברענגט אים דאָ נאָר „אגב״ דעם ערשטן דין („נר ביתו ונר חנוכה״) — איז דאָך לכאורה נאָך מער מסתבר אַז ער האָט ביידע דינים געדאַרפט אַריינשטעלן בהל׳ שבת און ניט אין הל׳ חנוכה.

נאָכמער: אין טור ושו״ע[15] געפינט מען טאָקע דעם דין, אַז נר שבת איז קודם לנר חנוכה, אין ביידע ערטער סיי אין הל׳ שבת[16] און סיי אין הל׳ חנוכה[17].

אפילו אַת״ל אַז דאָס איז ניט דרכו של הרמב״ם צו שטעלן דעם זעלבן דין אין צוויי ערטער —

---

8) סוף גיטין.

*8) מרדכי שבת שם סרצ״ד (אינו אלא משום שלא יכשל כו׳). ועד״ז בפרש״י שם כה, ב (ד״ה הדלקת). הובא להלכה במג״א סרס״ג סקי״ג־יד. שו״ע אדה״ז ר״ס רס״ג. אבל לא הובא זה בכהנ״ל בטעם דנר שבת קודם.

9) פרש״י שם כג, ב ד״ה שלום ביתו, ר״ן שם (בהטעם דנר ביתו קודם). הובא במג״א ר״ס תרע״ח. ועד״ז בשו״ע אדה״ז סרס״ג ס״ד (בהטעם דנר שבת קודם לקידוש היום).

10) וגם בטושו״ע שם ס״ג דהטעם משום שלום בית נאמר פעם אחת בסוף הענין, הרי הדין דנר שבת קודם הוא בב׳ בבות, משא״כ ברמב״ם.

11) ועד״ז הוא בר״ח שבת שם.

12) ובפרט דבלשון זה („קודם״) אפשר לטעות שהכוונה (רק) שיקדים להדליקם בשיש לו שניהם (ראה א״ר (ואליהו זוטא) סתרע״ח סק״ג (סק״א)). משא״כ בטושו״ע שם שמקדים „ואם אין ידו משגת לקנות כו׳״ (אבל ברמב״ם כ׳ בהלכה לפנ״ז „הרי שאין לו כו׳״. וראה לקמן הערה 31).

---

*) אלא דשם כתבו דמה״ט הוסיף הרמב״ם „או קידוש היום״ (אף שפשוט הוא כבר מצד ההלכה שלפנ״ז) בכדי לשלול קס״ד זו.

13) ביאור דברי הרמב״ם (וזה שכתבו בהל׳ חנוכה) ע״פ פנימיות הענינים — ראה גם לקו״ש ח״ג ע׳ 810 ואילך. שיחת שבת חנוכה תשל״ה. ועוד.

14) עד״ז יש להקשות בנוגע לשו״ע אדה״ז שלא הביאו בהל׳ שבת. וי״ל שדעתו שמקומו בהל׳ חנוכה (שאינו בשו״ע אדה״ז).

15) וכ״ה בלבוש.

16) סרס״ג ס״ג.

17) סתרע״ח.

ע"ד ווי מען געפינט בכללי הרמב"ם[18], אז זיין דרך איז „לפרש דבריו במקום אחד ובמקום אחד סותם דבריו", ווייל ער איז „סומך .. על מ"ש כבר במקום אחר הקודם לזה"; משא"כ אין טור ושו"ע געפינט מען ניט אט דעם כלל, ואדרבא כנ"ל בנדו"ד אז עס שטייט צוויי מאל —

(וי"ל בטעם החילוק: שולחן ערוך איז כשמו כן הוא — „צוגעגרייטע" דינים אויף צו וויסן בשעת עס קומט די מעשה ווי מען זאל טאן — ומהאי טעמא קען זיין אז געוויסע דינים זאלן שטיין צוויי מאל; אזוי ווי דאס איז בנדו"ד, ווארום דער דין אז אם אין ידו משגת לקנות נר שבת ונר חנוכה איז נוגע למעשה בפועל סיי צו (הל') שבת און סיי צו (הל') חנוכה;

משא"כ דער ספר היד פון רמב"ם, איז דאך (ווי ער שרייבט בהקדמתו) „חיבור זה מקבץ לתורה שבע"פ כולה .. שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואחר כך קורא בזה ויודע ממנו תורה שבע"פ כולה ואינו צריך לקרות ספר אחר ביני־הם . .", אז די כוונה אין זיין ספר איז צו וויסן (דיני ה)תורה, איז אז ער ווייס שוין — האט קיין ארט ניט איבערחזרן נאכ־אמאל),

קען מען דאך אבער אזוי ניט זאגן בנדו"ד, אז „מפרש דבריו במקום אחד" וסומך אויף דעם, ווייל דער „מקום אחד" האט געדארפט זיין בהלכות שבת וואס קומען פריער און ניט בהל' חנוכה. ובפרט אז דאס וואס נר שבת איז דוחה נר חנוכה איז מדגיש וכו' שבת, כנ"ל.

ד. ויש לומר הביאור בזה: בנוגע דעם חיוב וגדר פון נר שבת זאגט דער רמב"ם אין הל' שבת, אז דאס איז „בכלל עונג שבת"[19] און „לכבוד שבת"[20]. ער שרייבט אבער ניט אין הלכות שבת אז דאס איז צוליב שלום בית[21] („שלא יכשל בעץ או באבן" אדער דערפאר וואס „בני ביתו מצטערין לישב בחושך").

ולכאורה איז דאס תמוה ביותר: ווי־באלד דער רמב"ם האלט (בהל' חנוכה) אז נר שבת איז ענינו „שלום ביתו", האט ער דאס לכל לראש געדארפט זאגן על אתר אין הל' שבת?

איז דערפון מובן, אז לויטן רמב"ם איז דער עצם החיוב פון נר שבת (ניט צוליב שלום בית[22], נאר) צוליב כבוד ועונג[23].

---

18) יד מלאכי כללי הרמב"ם כר אות ו.

19) רפ"ה שם.

20) פ"ל ה"ה שם.

21) ודוחק גדול לומר שכוונת הרמב"ם במ"ש „שלום ביתו" הוא מצד ענין „עונג שבת" שכ' בהל' שבת (ראה לבוש או"ח ר"ס רסג. ולהעיר מפרישה שם סק"ב) כי אז הו"ל לפרשו.

22) משא"כ לדעת אדה"ז שכותב ומדגיש בפירוש בריש הלכות נר שבת (ר"ס רסג) „תיקנו חכמים כו' משום שלום בית שלא יכשל כו'". וראה שם סעיף ט.

23) והיינו שענינם גופא עונג וכבוד, משא"כ לדעת אדה"ז בשו"ע שם — הוא רק גורם לשלימות העונג דאכו"ש, דהיינו פרט בהעונג דהסעודה• (כדעת התוס' ד"ה הדלקת — שבת כה, ב). וי"ל דלכן לא הביאו בר"ס רמב בדיני עונג שבת (ראה בכ"ז מכתב עש"ק וחנוכה תשל"ו בהערה — נדפס לקמן ע' 528).

וי"ל שלדעת אדה"ז מוכח כן מגמרא זו גופא „נר

•) משא"כ ברמב"ם שם רפ"ה שכתב „אפילו אין לו מה יאכל". ובה"י שם „וחובה עליו לישב לאור הנר" ולא כ' „לישב ולסעוד" (כבתוס' שם). וראה הגמי"י להי"י שם.

אבל להעיר שמקור אדה"ז שם ס"ב וג' („בכלל עונג סעודת הלילה", „והפת קודמת לנר שהיא עיקר מצות הסעודה") הוא ממג"א שם סק"ד־ה, שמפרש כן דברי המחבר (שם ס"ב): „אפילו אין לו מה לאכול . . שזה בכלל עונג שבת הוא" (**שהוא הוא לשון הרמב"ם** הנ"ל רפ"ה) — אף שאי"ז פשטות לשון (הרמב"ם ו)השו"ע. ואכ"מ.

און אע"פ אז דורך נר שבת ווערט אויפ־געטאן בפועל דער ענין פון שלום בית, איז אבער ניט דאס דער גדר וטעם המצוה[24].

לפ"ז ווערט דאך אבער שווער דער דין „נר ביתו עדיף משום שלום ביתו" — „שלום ביתו" איז דאך ניט דער גדר החיוב והמצוה?

באווארנט דאס דער רמב"ם דורך איריינשטעלן דעם דין (ניט אין הל' שבת, נאר) אין הל' חנוכה, און איז מוסיף די ראי' „שהרי השם נמחק כו'": דערמיט איז ער מחדש, אז דאס וואס „נר ביתו קודם משום שלום ביתו" איז עס

[ניט א גדר אין (נר) שבת, אז אין דעם באשטייט די עדיפות פון נר שבת און ער איז דערמיט דוחה נר חנוכה — ווארום, ווי געזאגט פריער, איז שלום ביתו ניט דער גדר החיוב פון מצות נר שבת[25] — נאר]

מצד גודל מעלת השלום בכלל: און דאס וואס א מצוה ווערט אפגעשטופט צוליב ענין השלום, איז עס ניט דער גדר פון דחית המצוה, נאר מ'איז מקיים דערביי מעין מצוה זו[26] (וואס ווערט בפועל אפגעלייגט צוליב שלום (כדלקמן סעיף ה)):

ובענינו: דאס וואס „נר ביתו קודם משום שלום ביתו" איז אויך מצד דעם גדר ותוכן פון חנוכה (וואס איז א טייל פון „כל התורה (ש)ניתנה לעשות שלום"): ומהאי טעמא האט דער רמב"ם געשטעלט דעם דין אין הל' חנוכה, צו שולל זיין אז דאס איז א דחי' פון חנוכה, נאר אזוי איז אויך מחייב דער ענין פון חנוכה.

און אויף דעם ברענגט ער א ראי' פון דעם וואס „השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו": שלום איז ניט נאר אזוי גרויס אז צוליב דעם איז מען דוחה דעם הארבן איסור פון מחיקת השם, נאר מ'שרייבט לכתחילה דעם שם כדי צו מוחק זיין עם — בכדי לעשות שלום בין איש לאשתו. מצות כתיבת השם בקדושתו ותוקפו — איז פועל ונתגלה דורך דעם וואס ער ווערט „נמחק", ווי־באלד אז דאס ברענגט שלום בין איש לאשתו.

ועפ"ז יומתק וואס דער רמב"ם איז מדייק צו שרייבן „נר ביתו קודם" בשינוי

ביתו ונר חנוכה נר ביתו עדיף משום שלום ביתו", ולא קאמר לפי שיש בזה כבוד ועונג. ולהרמב"ם איז זה הוכחה כי משום זה לבד אין בו כדי לדחות נר חנוכה, כי לשיטתו גם בנר חנוכה יש כמה פרטים מלבד זכרון נס הנרות (ראה שם פ"ד הי"ב „על הנסים שעשה לנו". וראה צפע"נ — לרמב"ם שם פ"ג ה"ג ולקמן בפנים).

משא"כ לשיטת אדה"ז (שבפשטות — פוסק כהשו"ע כר) שכל הקביעות דחנוכה היא מצד הנס דנרות ורק זה הפרסומא ניסא דנר חנוכה. ולא ס"ל כדעת הרמב"ם שהקביעות דחנוכה הוא גם מצד נצחון ונס המלחמה שלכן „התקינו חכמים . . ימי שמחה כו'" כי לא נאמר בגמרא שלנו (ומקורו דהרמב"ם בזה הוא ממדרש חנוכה) — ראה לקו"ש חי"ט ע' 142 ואילך. ואכ"מ.

24) והסברת הרמב"ם בזה שס"ל דנר שבת הוא מצד עונג וכבוד — י"ל כי זה מתאים עם כללות תוכן השבת, שעיקר ענינו חיוב — מנוחה, כדלקמן בפנים ס"ח. ולכן מפרש כפשטות מרז"ל (תנחומא ר"פ נח): הדלקת הנר דכתיב וקראת לשבת עונג זו הדלקת הנר בשבת. ולפ"ז ה"ז כפשטות הלשון בשבת כה, ב „הדלקת נר בשבת חובה".

25) ועפ"ז יומתק מש"כ הל' „נר ביתו" (כבגמרא) ואינו מפרש ומפרט (כבטושו"ע) „נר שבת" — כי הטעם שזה קודם הוא לא מצד היותו נר שבת (לעונג ולכבוד), כ"א לפי שהוא נר ביתו, שמאיר את הבית ונעשה שלום בית בפועל.

26) להעיר מביאור הא דהעוסק במצוה פטור מן המצוה (צפע"נ הל' תרומות לג, ר"ג (הובא בכללי התוה"מ בערכו). וע"ד החסידות — המשך תרס"ו ע' סח, תקכב. ד"ה לסרבה המשרה ה'ש"ת פ"ג — סה"מ קונט' ח"ב תלה, ב). וצל"ע בירושל' שבת פ"א ה"ב (בסופה) זה שינון וזה שינון.

פון לשון הגמרא „נר ביתו עדיף": „עדיף" קען געטייטשט ווערן, אז די מצוה (נר שבת) האט אן עדיפות לגבי דער צווייטער (נר חנוכה) און איז דער־פאר דוחה די צווייטע מצוה[27];

איז דער רמב"ם מדייק אז „עדיף" דא מיינט בלויז — „קודם": די גמרא מיינט מיט דעם בלויז זאגן דעם דין, אז אין הדלקה בפועל (וועו ער האט נאר אויף איינע פון זיי) איז נר ביתו קודם[28].

ה. בכדי צו מסביר זיין דעם ענין — אז וועו עס רעדט זיך וועגן שלום, איז עס ניט באופן אז איין מצוה (ואיסור) ווערט נדחה דורך דער עדיפות פון א צווייטער מצוה (ואיסור) נאר דאס איז מתאים אויך מיטן תוכן פון דער צווייטער מצוה — איז דער רמב"ם ממשיך ומסביר „גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם":

וויבאלד אז כל התורה (יעדע מצוה) איז ענינה לעשות שלום בעולם, איז פארשטאנדיק, אז בשעת עס קומט צו א מצוה וואס איז פארבונדן מיט שלום כפשוטו, קען מען ניט זאגן אז די מצוה וואס פועלט שלום איז דוחה די צווייטע מצוה (פון די מצות התורה אדער דרבנן), ווייל דורכן קיום פון דער מצוה וואס ברענגט שלום בפועל ווערט אויסגעפירט אויך די כוונת הנתינה והציווי פון דער צווייטער מצוה (לעשות שלום).

דערמיט איז אויך מובן וואס דער רמב"ם האט די צוויי ענינים — אז נר ביתו האט א דין קדימה לגבי נר חנוכה און לגבי קידוש היום — כולל געווען צוזאמען און ניט אין באזונדערע פאלן ווי אין גמרא, להדגיש אז זיי זיינען ניט קיין צוויי באזונדערע פרטים און ציווים (אז נר ביתו איז א) דוחה נר חנוכה, און ב) דוחה קידוש היום), נאר דאס איז איין און דער זעלבער דין: וויבאלד אז שלום איז כללות כוונת נתינת התורה וכל מצות' („כל התורה"), כולל אויך נר חנוכה וקידוש היום — איז דער צד השווה שבהן מחייב די קדימה פון נר ביתו[29].

ו. ויש להמתיק די שייכות פון מעלת השלום פון „כל התורה" צו הל' חנוכה

---

27) וכן משמע בלבוש שם סתרע"ח שמאריך איך שנר שבת עדיף.

28) ע"פ כל הנ"ל יומתק שינוי לשון הרמב"ם בהלכה זו לגבי לשונו בהלכה י"ג שלפנ"ז: „לפניו קידוש היום והדלקת נר חנוכה מקדים לקנות שמן להדליק נר חנוכה על היין לקידוש היום הואיל ושניהם מדברי סופרים מוטב להקדים נר חנוכה שיש בו זכרון הנס" —

דהכוונה שם היא שמצות הדלקת נ"ח עדיף ממצות קידוש היום ודוחה אותה (וכמודגש באריכות לשונו — „מקדים לקנות שמן כו' על היין לקידוש היום"), והעדיפות דנ"ח על קידוש היום היא בזה (שאע"פ ששווים במצותם, ד"שניהם מדברי סופרים", מ"מ נ"ח) „יש בו זכרון הנס";

משא"כ בהלכה שלפנינו מקצר „נר ביתו קודם משום שלום ביתו" — כי זה ש„נר ביתו קודם" אינו מצד החיוב והמצוה דנר ביתו, שחמור כ"כ שדוחה המצוה דנ"ח [שהרי „שלום ביתו" אינו גדר המצוה דנר ביתו, כנ"ל בפנים], כי אם מצד המציאות ד„שלום ביתו" שב„נר ביתו" (מעלת השלום בכלל), ולכן: א) לא כתב ד„שניהם מד"ס" — כי כאן אין נוגע החיוב וגדר המצוה דנר ביתו. ב) כותב „קודם" סתם, ולא „קודם לקידוש היום".

ועפ"ז יומתק ג"כ השינוי, דבהלכה יג נקט „מקדים לקנות כו' מוטב להקדים נ"ח כו'" (היינו, שעל האדם להקדים נ"ח), ואילו כאן נקט „נר ביתו קודם" (לא — „מקדים נר ביתו") — כי הקדימה בהלכה יג היא מצד החיוב והמצוה (שעל האדם) דנ"ח: משא"כ כאן הקדימה היא מצד המציאות דשלום ביתו שישנה בנר ביתו (החפצא דנר ביתו).

29) ומזה גם מובן במילא דגם הדין ד„נר ביתו וקידוש היום נר ביתו קודם" אין מקומה בהל' שבת, כי אי"ז מצד הגדר (ומצות דנר) והל' שבת כ"א מצד הגדר דשלום בית. ושייכותו להל' חנוכה דוקא — ראה לקמן בפנים ס"ח.

— ווייל חנוכה איז ניט נאר א פרט אין „כל התורה" וואס „ניתנה לעשות שלום בעולם", נאר חנוכה איז שייך צו „כל התורה",

ווי דער רמב"ם איז מאריך אין אנהויב פון הל' חנוכה וועגן דער סיבה פון קביעות ימי חנוכה: בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות כו' עד שריחם עליהם אלקי אבותינו והושיעם כו' ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת ימים האלו .. ימי שמחה והלל —

ד.ה. אז תוכן ענינה פון חנוכה באשטייט ניט נאר אין דעם וואס זי קומט דורך א מאורע מסוים און האט מצות פרטיות ווי שאר היו"ט והמצוות (שמדרבנן אדער מן התורה), נאר נאכמער — בחנוכה האט זיך אויפגעטאן די ישועה פון גזרות כלליות, פון גאנצן „דת" ישראל און כללות עסק התורה והמצות.

ז. ע"פ הנ"ל איז די שייכות פון דעם דין „נר ביתו קודם" צו הל' חנוכה נאר מצד דער שייכות פון מעלת השלום צו „כל התורה" — ס'איז נאר וואס חנוכה איז א טייל פון „כל התורה", כנ"ל;

וויבאלד אבער אז דער רמב"ם איז מאריך וועגן ענין השלום אין הל' חנוכה דוקא[30], איז מסתבר לומר אז ענין השלום האט א שייכות מיוחדת צום תוכן וענין פון חנוכה[31].

ווער מען דאס פארשטיין בהקדם וואס מען געפינט, אז די עבודה און אויפטו פון תורה ומצות דריקט זיך אויס אין צוויי גדרים כלליים: א) אנכי ה' אלקיך גו', עשה, א פעולה פון חיוב. ב) לא יהי' לך אלקים אחרים, לא תעשה, א פעולה פון שלילה.

בכללות איז דאס דער חילוק צווישן מצות עשה און מצות לא תעשה. ז' מצות דרבנן אבער — וואס זיינען כולן בקום ועשה דוקא[32] — איז סיבתן וכוונתן דחיית ושלילת הרע, ווי ער־קלערט בארוכה במ"א[33].

ח. און דאס איז בכללות דער חילוק צווישן גדר ענין השבת און גדר ענין חנוכה[34]:

שבת איז עיקרה אין אן אופן פון חיוב, ווי דער רמב"ם זאגט גלייך אין אנהויב פון הל' שבת: „שביתה בשביעי ממלאכה

30) דלכאורה מקומה בהל' דעות וכיו"ב.

31) לכאורה י"ל דנפק"מ להלכה (בזה שנר ביתו קודם הוא דין בהל' חנוכה): באם ידו משגת לב' נרות אם ישתמש בשניהם לנרות שבת, או ידלק אחד לנר חנוכה (ובפרט כאשר ליל שבת אינו בליל ראשון דחנוכה, דאז בלאה"כ לא יקיים ה„מנהג פשוט" דמוסיפין (רמב"ם שם פ"ד ה"ג)). ולכאורה מכיון דזה דנר ביתו קודם הוא דין בהל' חנוכה וא"כ בגדר דיחוי דמצות נר חנוכה, מקום לומר, שגם השני ידליק לנר שבת להוסיף (אורה) שלום ביתו (בכל חדר וחדר), ולפ"ז הוא דלא כפרש"י שבת שם כג, ב ד"ה נר (וכן פסק במג"א שם ס' רס"ג סק"ט. ור"ס תרע"ח. שו"ע אדה"ז (שם סרס"ג ס"ד) — לענין נר שבת קודם לקידוש היום).

אבל בפשטות, הלשון (בריש הלכה יג ברמב"ם שם) „הרי שאין לו אלא פרוטה אחת" שפירושו שיש לו מעות רק עבור נר אחד קאי גם עמ"ש בהי"ד לענין „נר ביתו ונר חנוכה כו'". וא"כ כשיש לו יותר מזה צריך להדליק השני לנר חנוכה, כבמקומות הנ"ל. וכ"כ במעשה הרקח לרמב"ם שם.

וי"ל אחת מהנפק"מ — שגם ב"ב וכיו"ב יראוהו עכ"פ ובתוך שיעור הדלקת נ"ח.

32) ראה תו"א נב, ג. לקו"ת פקודי ו, ד. שה"ש יא, ב. וראה הערה בסה"מ ת"ש ע' 50. ובד"ה מאי מברך ש"ת (בסה"מ קונטרי' ח"ג ע' רה. סה"מ ת"ש (קה"ת תשמ"ו) ע' עד.

33) מקומות שנסמנו בהערה לפנ"ז. ד"ה מצה זו תר"ם, ד"ה מאי מברך פר"ת. ועוד.

34) להעיר דגם כפשוטו מצות (ועניני) שבת הוא מדאורייתא וחנוכה מדרבנן והרי בפרטיות עיקר תוכן במצות דרבנן הוא הל"ת כנ"ל בפנים.

מצות עשה שנאמר וביום השביעי תשבות", אע"פ אז רוב הלכות שבת זיי־נען אינעם סוג פון מצות ל"ת, ל"ט אבות מלאכות האסורות בשבת וכו', אעפ"כ (הויבט אן דער רמב"ם מיט דער מ"ע, ווייל דאס) איז תוכנה ועיקרה, דער ענין החיוב — שביתה ומנוחה; וואָרום דער ענין המנוחה בשבת איז ניט אן ענין פון העדר, נאָר אן ענין חיובי[35], און ווי דאס איז בתחלת הבריאה כמרז"ל[36] אז עס איז געווען העולם חסר באת שבת באת מנוחה.

לאידך, איז דער תוכן פון חנוכה — ווי דער רמב"ם איז מאריך בהתחלת הל' חנוכה (כנ"ל): „גזרו גזירות כו' ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות כו' ולחצום כו' וגברו בני חשמונאי כו' ואבדום" — אן ענין שלילי — מבטל געווען די גזירות וכו' דעם מנגד אויף תורה ומצות.

דערנאָך איז דערפון געקומען „שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות וכו'" — א פעולה חיובית, אָבער סיבתו ועיקרו איז — האיבוד דהמנגד, כנ"ל[37].

ט. עפ"ז איז מובן אויך בנוגע צו נר ביתו ונר חנוכה: דער גדר פון נר שבת איז ווי כללות ענין השבת — חיוב, ענג וכו'; וואס דעריבער זאָגט דער רמב"ם אין הל' שבת אז נר שבת איז ענג וכבוד, מוסיף זיין אין ענג און כבוד. בפועל ובמציאות אָבער, ווי באָלד נר שבת איז אן אור המאיר, וועט דורך דעם אויפגעטאָן אויך (שלום בית) שלילת ודחיית המנגד[38] — עס איז שולל ומונע אז בני ביתו זאָלן ניט זיין „מצטע־רין לישב בחושך" און „שלא יכשל בעץ או באבן" (משא"כ נר חנוכה וואס אסור להשתמש לאורה[39]).

נר חנוכה, כאָטש מצותו ופעולתו איז דאָך „להראות ולגלות הנס"[40], פרסומא ניסא אין וועלט — חיוב, און מהאי טעמא „צריך אדם להזהר בה כדי להו־דיע הנס ולהוסיף בשבח הא־ל והודי' לו על הנסים שעשה לנו"[41], אָבער מאידך[42], די סיבה און תוכן המאורעות וואס האָבן געבראָכט דערצו, איז געווען ענינו העדר ושלילה — עס זיינען נתבטל גע־וואָרן די מנגדים וואס „גזרו גזירות כו' ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות" און „הושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי", מ'האָט אראָפגענומען דעם ניגוד אויף תורה און מצות, וואס בכלל איז דאס דער ענין השלום.

[און אויך די נקודה וועט נתגלה דורך די נרות[43], כנ"ל בלשון הרמב"ם, און ווי מ'זאגט ביי הדלקת נר חנוכה, אז

---

35) ראה צפע"נ הל' שבת רפכ"א (כא, ד). וראה שו"ת צפע"נ דווינסק ח"ב סכ"ג. וראה גם לקו"ש חכ"א ע' 71 ואילך.

36) פרש"י בראשית ב, ב. פרש"י מגילה ט, א ד"ה ויכל. וראה ב"ר פ"י, ט.

37) עפ"ז יש להוסיף בנוגע תחלתן בסופן שברמב"ם ריש ספר זמנים וסיומו: מתחיל בב' הענינים „שביתה בשביעי ממלאכה מצות עשה . . וכל העושה בו מלאכה ביטל מ"ע ועבר על ל"ת". ומסיים בב' הענינים: נר ביתו ונר חנוכה, זכרון הנס — חיוב, ושלום בית — שלילה.

38) להעיר מלבוש ופרישה דלעיל הערה 21.

39) רמב"ם הל' חנוכה פ"ד ה"ו. ראה לבוש סי' רסג שם, וסי' תרעח.

40) רמב"ם שם פ"ג ה"ג.

41) רמב"ם שם פ"ד ה"ב.

42) ראה במקומות שנסמנו בהערה 33 שמצות דרבנן יש בהן המעלות דמ"ע ומל"ת. וראה לקו"ש ח"ה ע' 224 ואילך.

43) להעיר מהענין דנר חנוכה בפנימיות הענין: (שהוא המשכת אור התורה) שעיקר מצות נ"ח להאיר בחוץ ברשות הרבים בחי' רבים היינו טורא דפרודי כו' שגם שם יאיר אור ה' וקדושתו שלא יהא העלם והסתר כו' (תו"א מקץ מב, סע"ג). וראה לקו"ש ח"ה שם.

„הנרות הללו אנו מדליקין על התשו־עות ועל הנסים ועל הנפלאות"[44].

און דעריבער, ווען עס קומט די שאלה פון „נר ביתו ונר חנוכה, או נר ביתו וקדוש היום" זאגט „הל' חנוכה" אז „נר ביתו קודם": היות אז נר ביתו איז פעולתו וואס ער איז מאיר און פועלט דעם ענין פון שלום ביתו בגשמיות, איז פון דעם מובן אז עס ווערט דורך אים אויפגעטאן דער תוכן וענין פון שלום מער ווי דורך נר חנוכה, קומט במילא אויס אז מצד דער הלכה (תוכנה הנ"ל) פון חנוכה גופא איז „נר ביתו קודם — משום שלום ביתו".

יו"ד. אויף דעם ברענגט דער רמב"ם א הוכחה וראי' אז דאס וואס ענין השלום (שלילת המנגד) איז מכריע דעם חיוב (תוס' אור וקדושה) איז ניט נאר אז ענין פרטי אין חנוכה נאר אן ענין כללי און דער תכלית פון כל התורה: „שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו": די מדריגה הכי נעלית בשמו של הקב"ה, שם הוי' וואס איז שם העצם[45] שם המפורש[46] ושם המיוחד[47], און ווען שמו הקדוש ווערט אנגעשריבן בדיו על הקלף גשמי איז דאס דער העכסטער אופן אין המשכת והוספת הקדושה בעולם, און אעפ"כ זעט מען אז מ'שרייבט לכתחילה דעם שם קדוש מיט דער כוונה אים צו מוחק זיין און ברענגען שלום בין איש לאשתו, אז דער גאנצער תכלית פון דער פעולה חיובית הוספת קדושה בעולם, איז צוליב ענין השלום — שלילה, עס זאל ניט זיין דער פירוד בין איש לאשתו.

און דער רמב"ם איז ממשיך ומוסיף הסברה בזה, אז דאס וואס „גדול השלום" איז ווייל „כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם", דאס וואס „תורה ניתנה", איז געגעבן געווארן למטה איז עולם הזה, איז ניט (נאר) בכדי להוסיף אור וקדושה אויך בעולם (התחתון), נאר „לעשות שלום בעולם", וואס שלום איז נויטיק נאר דארט וואו ס'איז דא פירוד ומחלוקת און מ'דארף עס מבטל זיין:

ד.ה. „כל התורה" גאנץ תורה, אלע מצות, כולל אויך די וואס ענינם בגלוי איז דער ענין החיוב צו מוסיף זיין און מגלה זיין אור וקדושה, איז אויך ביי זיי דער עיקר כוונה ומטרה — „לעשות שלום בעולם", צו מבטל זיין דעם ענין אין עולם וואס איז מנגד צו קדושה[48].

יא. דער ביאור בזה בעומק יותר:

די אמיתית און שלימות פון שלום איז ניט נאר דאס וואס עס ווערט בטל די התנגדות פון צווייטן און ס'ווערט שלום, נאר אז עס ווערט א מצב וועו עס איז איבערהויפט ניטא (און ניט שייך) קיין מציאות פון א מנגד; ד.ה. אז עס ווערט נתגלה אז דעם צווייטנס מציאות איז ניט מנגד (ובשלימות יותר) — ניט אנדערש פון זיין מציאות.

---

44) ראה גם לעיל ע' 366.

45) פרדס שי"ט. מו"נ ח"א פס"א ואילך. ועוד.

46) סוטה לח, א. רמב"ם הל' יסודי התורה פ"י ה"ב.

47) סוטה שם. סנהדרין ס, א. וראה בארוכה פרדס שם. שערי אורה (להר"י גיקטליא) שער ה. תו"א ס"פ נח. ועוד.

48) דהרי מציאות העולם מצ"ע הוא „תחתון במדריגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית' וחשך כפול ומכופל עד שהוא מלא קליפות וס"א שהן נגד ה' ממש לומר אני ואפסי עוד" (תניא פל"ו). וא"כ מובן דעשיית הדירה בתחתונים היא לא ע"י המשכת האור, כ"א ע"י ביטול ושבירת הקליפה, והסרת ההעלם וחושך העולם. ראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 22 ואילך. חי"ב ע' 74.

און דאָס איז דער פנימיות'דיקער פירוש אין דעם וואָס „התורה ניתנה לעשות שלום בעולם"[49], אז די אמת'ע מציאות פון וועלט איז — תורה, אלקות; ניט נאָר דערפאָר וואָס אלקות איז כל סיבת התהוותו וקיומו, ווי דער אַלטער רבי איז מבאר באריכות[50] אז דער אויבערשטער באַשאַפט די וועלט שטענדיק בכל רגע מאין ליש, נאָר ווייל דער עצם מציאות פון „יש הנברא" איז דער „יש האמיתי"[51].

עולם (מלשון העלם[52]) מצד עצמו איז מעלים אויפן אור אלקי, ער זעט זיך ניט בגילוי אין וועלט, ואדרבה, וועלט זעט זיך אָן ווי אַ מציאות פאָר זיך[53], באופן אז מ'קען מיינען ניט נאָר אז איר מציאות איז ניט אלקות, נאָר אז זי דאַרף אויך ניט אַנקומען ח"ו צום דבר ה' להחיותה ולקיימה, אז וועלט איז ח"ו אַפגעריסן, פון אלקות — „בירה זו בלא מנהיג"[54] ח"ו: און צוליב דעם איז געווען נתינת התורה — „לעשות שלום בעולם", מאַכן שלום צווישן דעם עולם מיט, כביכול, דעם אויבערשטן, עס זאל זיין ניכר ונרגש (ניט נאָר אז די מציאות פון וועלט איז ניט קיין מנגד און סתירה ח"ו צו אלקות און יתרה מזה — דאַרף שטענדיק אַנקומען צום אויבערשטן, נאָר) אז כל מציאותו פון עולם גופא איז „יש האמיתי" כנ"ל.

און לפ"ז איז מובן אז כאָטש אין תורה און מצות זיינען דאָ ביידע קיום און עבודות — חיוב (תוס' המשכת אור) און שלילה (הסרת המנגד) — איז אַבער כוונתה ומטרתה פון כל התורה (פון ביידע קיום) לעשות שלום בעולם — מגלה זיין אז די אמת'ע מציאות פון וועלט איז אלקות. וואָס דאָס קומט דורך מבטל זיין דעם ניט־אמת פון וועלט, וואָס וועלט איז מעלים אויף אלקות, ווערט ממילא נתגלה די אמת'ע מציאות פון וועלט — אלקות.

יב. און דאָס איז פאַרבונדן מיט כללות תוכן (הל') חנוכה: דער נצחון פון אידן און דער ביטול המצב פון „גזרו גזירות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות" איז געקומען דורך דעם וואָס די חשמונאים האָבן בימים ההם זיך מוסר נפש געווען על קדוש השם[55], וואָס דער ענין המסירת נפש נעמט זיך פון יחידה שבנפש, און דאָס איז די דרגא פון וועלכער עס קומט אמיתית ענין השלום, אז עס איז ניטאָ מלכתחילה קיין אָרט פאָר אַ מנגד (ווי דער מיטעלער רבי איז מבאר בארוכה[56]).

ובמילא איז דאָס אַזוי אַראָפגעקומען אויך בפועל כפשוטו אַז „גברו ישראל על אויביהם ואבדום"[57] און „חזרה מלכות לישראל"[58] — דער שלום ושלוה ביי אידן כפשוטו.

* * *

יג. פון כל הנ"ל איז פאַרשטאַנדיק אַז אויב בכל השנה כולה דאַרף זיין אַ גרויסע השתדלות אין דער מצוה פון הדלקת נרות שבת קודש, אַז יעדע

---

49) ראה לקו"ש חי"ז ע' 144 ואילך.
50) שער היחוד והאמונה פ"א ואילך.
51) ביאוה"ז לאדמו"ר האמצעי מג, ג. ד"ה מצותה משתשקע החמה תרע"ח.
52) לקו"ת שלח לז, ד. ביאוה"ז להצ"צ ע' שנה.
53) ראה לעיל הערה 48. ד"ה מצותה שם.
54) לשון המדרש — ב"ר רפל"ט.

55) תו"א ל, א. שערי אורה בהקדמה. שם ד"ה בכ"ה בכסלו פמ"ב. ד"ה ת"ר נר חנוכה תרמ"ג בסופו (נדפס בסה"מ תרמ"ג־מ"ד ע' לה ואילך).
56) שערי תשובה ח"ב ד"ה פדה בשלום.
57) רמב"ם שם פ"ג ה"ב.
58) שם סה"א.

אידישע טאַכטער (אויך פאַר דער חתונה גלייך משהגיעה לחינוך) זאָל אַנצינדן נש"ק, כמדובר כמ"פ בארוכה*[58], איז בימי חנוכה נוגע ביותר, אַז מען זאָל אויסנוצן די ימי חנוכה במיוחד, מיט דער מעגלעכסטער השתדלות, ניט נאָר אויף מבצע נרות חנוכה, נאָר אויך צו פאַרשטאַרקן „מבצע נש"ק".

וואָס דאָס דאַרף געבן אויך אַ תוס' חיזוק אין דער השתדלות והתחזקות וואָס מען „נעמט מיט" פון די ימי החנוכה אין די טעג וואָס קומען נאָך חנוכה,

און בשעת עס וועלן זיך צוזאַמענקלייבן די אַלע נרות של מצוה (נר שבת ונר חנוכה) וועט דאָס אָן אבוקה גדולה, וואָס באַלייכט דעם חושך הגלות און עס קומט די גאולה ע"י משיח צדקנו, וועט עס וועט זיין „שלום בעולם" בפועל, „באותו הזמן לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות"[59], וואַרום משיח צדקנו וועט מתקן זיין „את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד"[60], און עס וועט מקויים ווערן „מראה לכם נרות של ציון"[61], די הדלקת הנרות אין בית המקדש השלישי.

(משיחות י"ט כסלו, ש"פ וישב ומקץ תשל"ו)

---

*58) ראה לקו"ש חי"א ע' 281 ואילך. לעיל ע' 168 ואילך. ע' 173. לקו"ש חי"ז שבהערה 49.

59) רמב"ם סוף הל' מלכים.

60) רמב"ם שם ספי"א.

61) יל"ש ר"פ בהעלותך. וראה רמב"ן ר"פ בהעלותך. זית רענן ליל"ש שם.